

razdeliti druga od druge, vendar pa predstavljata razna področja duhovnega življenja in v zvezi s tem so različne tudi oblike njune komunikacije, čeprav se tudi le-te ne morejo togo in absolutno oddeliti med seboj.

Sporazumevanje v emocionalni sferi se vrši tudi s pomočjo izvenjezičnih sredstev in lahko se strinjamo s tezo, da so, kadar gre za prenos nekih emocionalnih občutij, za emocionalno »okužbo«, izrazna sredstva glasbe in upodablajoče umetnosti gotovo učinkovita (vendar je treba pomniti, da terja zavestno emocionalno stanje, ki je bilo doseženo z izvenlingvistično komunikacijo, že lingvistična sredstva).

Intelektualna komunikacija, to je taka, ki ima za smoter prenos določenih *miselnih* stanj na druge, je *par excellence* lingvistična komunikacija (kajti sistemi znakov vedno predstavljajo neke fragmente glasovnega jezika) in njen centralni problem je *enako razumevanje* tega, o čemer si osebe poročajo, kar predstavlja ne samo skupni odnos do istega predmeta, ampak tudi skupni odnos do enakega *univers du discours*.

Ravno s tem problemom *adekvatnega razumevanja* oseb, ki so udeležene v procesu sporazumevanja, je združen spor med transcendentalno in naturalistično koncepcijo, spor, ki ga nameravamo podvreči sedaj kritični analizi.

(Se nadaljuje)

A d a m S c h a f f

Prevedla Rozka Štefan

SREČANJA

MAREK HŁASKO

Glavne podatke o mladem poljskem pisatelju Marku Hłasku že poznamo: da je nastopil s črticami in novelami v revialnem tisku, izdal 1956, kot petindvajsetletnik, zbirko novel »Prvi korak v oblakih« in dobil zanjo nagrado poljskih založb za 1957; da je javna diskusija pokazala o njem zelo nasprotujoča si mnenja; da sta po njegovih novelah nastala že dva dobra filma. Nas tu zanima le omenjena njegova knjiga. Od šestnajstih novel in črtic so skoraj vse opremljene z letnico 1955 (Zanka 1956), le ena ima letnico 1951 (Baza Sokołowska). Ta časovna razdalja pa ni zgolj zunanja.

Hłasko je bil od svojega trinajstega leta natakar, težak, član brigade za boj proti »bandam«, drvar, voznik tovornega avtomobila, delavec na rečni ladji za prevoz premoga, šofer taksija. Sam pravi, da so mu v prevozniškem podjetju nekoč obljubili boljši kamion, če se posveti pisanju reportaž o uspehih in težavah podjetja. Tako, pravi, se je začelo njegovo pisateljstvo. In če se je pri tem pokazal njegov talent, je hkrati tudi razumljivo, da bi bil ta mladi pisatelj izvrsten kandidat za tako imenovani socialistični realizem, saj ga ni bilo treba med delavce šele pošiljati, ampak je njihovo življenje okušal sam. In res se mu tudi kot pisatelju dobro pozna proletarsko poreklo. Iz njegovih tekstov je čutiti navezanost na usodni doživljajski svet delavcev, pa tudi silen prezir do vsakršnih patetično optimističnih fraz na račun delavstva. Nemara je bilo prvo, nad čimer je začel kot pisatelj uživati, prav to, da

je našel poezijo v zvestem citiranju delavskega, na primer šoferskega žargona. V noveli Baza Sokołowska, kjer gre za avtomobilsko prevozniško podjetje v Varšavi, ni ničesar tistega, kar hočejo mnogi videti pri njem zlasti kasneje: poiskane »grde« govornice, nedostojnega počestnega slovarja zaradi nekakšne naturalistične mode. Ne, pisatelj uživa, ker mu ta žargon sam poje kot nekaj v literaturi svežega. S svojim virtuoznim obvladovanjem te govornice noče doseči nobenega mračnega, bednega vzdušja, ampak je v tem stilu čutiti le avtorjev pristržni odnos do trdih, umazanih, nezaupljivih ljudi, ki ležijo pod avtomobili, imajo radi svoje stroje, ki so otroško veseli, če iz nemogočega naredijo mogoče in ki svoje toplo tovarištvo, medsebojno pomoč, požrtvovalnost in tudi globoko privrženost starodavni stvari poljskega proletariata srmežljivo zakrivajo z debelo plastjo trdih in zafrkljivih besed. Le o delu, o stroju govorijo vzneseno. O njihovi besedi »gites«, ki je kajpak ni v slovarju, pravi pisatelj: »Gites, to je bila čarobna beseda, beseda, ki označuje delo, opravljeno tako natančno, tako precizno, da noben instrument ne bi mogel izkazati stopnje njegove popolnosti. Ko smo prevzemali kak voz, smo vprašali: 'Kako, gospod Gieniek?' Brigadir je zavzel majestetično pozo, prskal dolgo in obetajoče, mežikal z enim očesom in tedaj smo vedeli, da bo ta trenutek izrekel to, od najpomembnejših najpomembnejšo besedo: *Gites!*«

Čeprav si že tu daje Hlasko opraviti z delavci, ki se v težkih delovnih okoliščinah s skrajnimi naporji prebijajo do uspehov, da si rešujejo zaupanje vase, vendar kasneje prevladujejo neprimerno težja vzdušja, po katerih komaj še izzveni pozitiven odgovor na vprašanje obstanka. Izbere si motiv dveh brezposelnih, ki jima vsepovsod spodleti; do kraja izčrpana še in še iščeta dela. Na robu obupa sta, govorita o zadnjem porazu, o smrti. In... nekoč je bila vsaj utvara, da človek odhaja k bogu. »Neznan je bil in strašen, k nekomu pa si le šel. Zdaj pa je treba iti sam. Nikogar ni tam, ne bližnjih ne prijateljev, niti sovražnikov ne.« Vendar Hlasko ne konča tu, ampak: »Mi, ljudje, moramo iti do konca. Tudi takrat, kadar nas preganjajo in kadar nas nihče nima rad... Midva, dva možaka na cesti, morava iti naprej.« Podoba človeka, ki v noro težkih okoliščinah najde v sebi golo, elementarno, osamljeno moč za to, da prestane preizkušnje, skozi katere ga meče neizprosni, trdi čas.

Poteklo je nekaj let in kaže, da se je mladi pisatelj razvijal v tesnem sozvočju s splošno atmosfero na Poljskem 1954—1956. To je bil čas, ko se v nacionalnem življenju pripravlja tako imenovani poljski oktober, čas »odjuge«, boja proti shematizmu v umetnosti, čas neusmiljene satire ali pa do kraja mračne, obtožujoče podobe sodobnega življenja, čas heretičnih Ważykovih verzov, »črnih« filmov in Hlaskovih novel, čas kar zasople naglice pri izdajanju tako dolgo zatajevanih dokumentov o varšavskem uporu 1944. Zdaj našega pisatelja ne zadovoljuje več samo podoba delavca, ki sicer ima čisto pravo delavsko dušo, a globoko skrito — že zaradi sovraštva do velikih besed (»Delavci«). Zdaj Hlasko samo še nanaša črno barvo, strastno jo nanaša, kot da bije plat zvona, češ: dovolj, zdaj smo na dnu. Zdaj ga že pritegne snov alkoholika, ki rezonira: »Bedno, zasrano človeštvo. Svet je zagazil pregloboko v zločin, da bi moglo karkoli še zadržati zblaznele roke. Mislite, da se vam bo posrečilo sploh kaj napisati? Da boste koga ganili, pretresli? Revež neumni. Danes nobeno človeško trpljenje nima formata. Ljubezen. Bolečina. Ljubosumje. Upanje. Suhe vejice: lahko jih presajate in cepite, na nobeni ne

bo vzbrstelo prav nič zelenega več. Tudi trpljenje nima izmere. Vse se je umazalo v strahu in zločinih... Po moralnem razdejanju, kakršno je povzročil strah v petnajstih letih, ni več pomoči. Na mesto starih zločinov bodo prišli novi, proti katerim bodo prejšnji kakor gobe proti drevesom... Danes ga ni zločina, kakršnega ne bi zmozel človek v imenu velikega strahu... In ta človek v pisateljevi podobi ni abstrakten, nacionalno je natančno določen. Pisatelj pravi, da se ga je s tesnobo ogibal, kajti »dišal je po septembrskih ruševinah (gre za nemško bombardiranje Varšave 1939), imel je oči Židov, ko so jih streljali, dišal je, kakor so dišali ljudje, ki so avgusta 1944 (varšavski upor) ležali po več tednov in z izjedanimi očmi strmeli v goreče nebo, ko jih ni imel kdo zagrebsti.« Pa tudi o tem človeku, predstavniku »črne dišperacije«, še pripoveduje avtorju bolničar, da je, umirajoč, dvainšedemdeset ur v nečloveških mukah neprestano ponavljal eno besedo: živeti.

Vendar, avtor čedalje manj zastavlja vprašanje volje in moči in se vse bolj omejuje zgolj na temno stran svojih podob. Sproži se vrsta novel in črtic, ena sama strastna gonja proti vseh vrst iluzijam, vzvišenim, svetim in najsvetejšim besedam, proti vsaki še tako lepi in na videz odrešujoči laži. Iluzija je, da se je v teh velikih časih vse spremenilo tudi v majhnem provincialnem gnezdu, »kjer neprestano dežuje in je neprestano blato, kjer luči ne gorijo in kjer preneha sleherno nočno življenje, če eno deklino boli zob...« Če kdo po sili veruje v to, mu življenje prisoli klofuto. O čemer koli govori, o mestecu ali o raznih ljubezenskih zapletih, Hlasko vedno vse razpostavi tako, da po lepem in obetajočem videzu zareže z neizprosno resnico in bridkim razočaranjem. Rad opisuje cele skupine ljudi, ki vsak po svoje komentirajo isto stvar, da tako hitro pričara splošno vzdušje. Na primer gnečo okrog človeka, ki opoldne leži, menda pijan, sredi predmestja. Nekdo ugiblje o njegovi osamljenosti, nesreči. Dekle pa, ki se zgraža nad alkoholom, se čudi: »Kako ste vendar otročji. Da ga ni nihče imel rad, da je bil osamljen... Moral bi si pač najti kak cilj v življenju. Cilj, razumete? In osamljenost. Saj je ni. Zdaj ni nihče osamljen ne nesrečen. Tega zdaj ni.« — »V redu. Hvala, gospodična.« Pa se spet nekakšen starček ozre po prisotnih, ki so pravkar ocenjevali neke ženske noge, in pravi: »Ko sem bil še smrkavec, so me učili, da so vse Poljakinje lepe. Pa tudi to utvaro je hudič vzel.« — »In kaj je ostalo?« vpraša dečko. »Prha. Vsako jutro grem pod prho.« In spet neki šofer na široko pripoveduje, kako se mu je prav ta človek, ki tu leži pijan, nekoč vrgel pod avto, da ga je komaj rešil. A ko drugi dvomijo, ali je bil res prav ta, pravi šofer: »Veliko ljudi sem poznal.« In še ugibljejo: kako je bil to predvojni komunist, ki je ljudem obljubljal čudežne reči, po zmagi pa tistega ni bilo, in ko je zapazil, da govori ponoči z ženo drugače kot podnevi pri delu, se je začel bati. In potem iz strahu... itd., itd. — Povsem očitno hoče Hlasko pokazati, kako so vsi ti mali ljudje utrujeni, izčrpani čez mero, da loka tega petnajstletnega trpljenja ni moč več napenjati. Zatorej: če ti njegovi mali ljudje govorijo, da pekel ne more biti strašnejši kakor te večne vrste za meso, ta gneča v tramvajih, to razdejano mesto, kjer se zaljubljeni nimajo kam deti, kjer se zakoni razdirajo zaradi stanovanja in pranja, kjer ljudje v soboto popoldne posedajo ob plotu in zbirajo po pet zlotov za steklenico žganja, potem vsega tega ni mogoče označiti kar s priročnimi etiketami. Niti ni mogoče reči, da je to kar splošno razkrivanje človeka brez obleke, ki mu jo je nadela vzgoja, kar nekateri radi rečejo in se

pri tem koketno ozirajo proti Parizu; da je Hlasko nihilist, eksistencialist ali kaj. Močno krivična pa bi bila tudi ocena, češ da je to beg malomeščanstva in inteligence, ki ne vzdržita naporov trajajoče revolucije, saj se tudi ta samovšečna šablona kar sama ponuja. To ni nihilizem in tudi ne beg, ampak je obtožba. Hlasko ne upodablja več ljudi zato, da bi izpod vsega črnega izgrebel iskro žlahtne človečnosti, ampak napenja pošastni protislovni lok med iluzijami in resnico zato, da bi ljudje z vso grozo spoznali, da je mera polna in da si z iluzijami samo še škodujejo. Ko tako slika posurovelo, nevoščljivo, prikrajšano škodoželjnost, brezsrčno izsiljevanje in dišperatski alkoholizem ter pri tem strastno uhaja čez ograjo veljavnega knjižnega jezika in dostojnosti, ga mnogi označujejo kot naturalista in se mu užaljeni upirajo, češ da se naslaja nad opisovanjem najnižjega dna, da pretirava in prestavlja posamezne skrajnosti (»huliganstvo«) v središče, da ruši ugled družbe in učinkuje destruktivno. Vsako življenje, ki mu je nesreča iznakazila obraz, se brani ogledala. Birokratizem, birokratski optimizem je v Hlaskovi duhoviti reporterski umetnosti doživel učinkovito kritiko in življenje samo je pokazalo, da je pisateljeva raztogotena zahteva po resnici, ki ga je sicer zapeljala v pretiravanje, bolje, v strastno koncentracijo na eno samo črno barvo, pomagala prebuditi moralno moč naroda. In če smo se tu omejili predvsem na povezanost teh tekstov z določeno zgodovinsko situacijo, pa se bo verjetno nekoč utrdila tudi strožja, čisto literarna sodba, da Hlaskove novele niso bile le pogumno dejanje in dokument v svojem času, ampak tudi dobra, dragocena literatura.

Uroš Kraigher

GLOSA O DYLANU THOMASU

Angleški pesnik Dylan Thomas, ki prinašamo v tej številki dve njegovi pesmi v prevodu, je umrl komaj devetintridesetleten leta 1955 v New Yorku. V Ameriki je bil na recitacijski turneji, odpravljal pa se je tudi v Kalifornijo, da bi z Igorjem Stravinskim izdelal libreto za novo opero. Z njim je umrl eden najpopularnejših angleških pesnikov. V Londonu je bilo njegovo ime znano tudi preprostemu človeku s ceste, in to ne samo zaradi njegove literature, ampak tudi zaradi nenavadne, čudaške, boemske narave, zaradi pre mnogih zgodb, ki jih je fama širila o njem ne samo v domovini, marveč tudi v Ameriki.

Njegov rojstni kraj je Swansea v južnem delu Walesa, predniki so bili trdi waleški kmetje. V njegovem značaju in tudi v njegovem delu je opaziti izrazit vpliv keltskega sveta kakor pri Yeatsu in marsikatero tipično waleško potezo. Sam sicer ni govoril waleškega jezika, vendar nedvomno izvira od tod njegov izredni čut za besedno muziko, ljubezen do nenavadnega besednega izraza in nagnjenje do šaljivega pretiravanja. Očiten je tudi vpliv waleške ljudske pesmi. »Rune, čarovni reki, zarotitveni obrazci, to je bil njegov element,« pravi o njem prijatelj John Davenport.

Po končani srednji šoli je bil nekaj časa časnikar pri lokalnem listu, ko pa je leta 1934 izdal prvo zbirko (*18 Poems*) in z njo opozoril na svoj talent, je dvajsetleten prišel v London in si odprl pot v literarno družbo. Pričel je